

УДК 378.14

І. Є. Семененко

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНИХ МАРШРУТІВ У НАВЧАННІ

© Семененко І. Є., 2016
<http://orcid.org/0000-0001-5987-5168>
<http://doi.org/10.5281/zenodo.192647>

У статті розглядаються питання формування професійної компетентності студентів в умовах реалізації індивідуально-пізнавальних маршрутів у навчанні. У якості першочергових завдань, висувається реалізація принципів особистісно орієнтованого підходу, яка забезпечується переорієнтацією взаємин педагога і студентів на суб'єкт-суб'єктні відносини, що, в свою чергу, створює умови для підвищення ефективності освітніх процесів у формуванні професійної компетентності студентів. Підкреслюється, що самостійна пізнавальна діяльність має певні характеристики і спрямована на реалізацію студентами своїх особистісних цілей в професійній галузі спілкування. Вагомим чинником при цьому стає індивідуалізація навчання студентів. Стверджується, що одним із способів індивідуалізації навчання є організація просування студентів за індивідуально-пізнавальними маршрутами дисциплін, яке сприяє формуванню їхньої професійної компетентності завдяки тому, що студент отримує можливість побачити сенс і вагомість досліджуваних дисциплін в контексті майбутньої професійної діяльності. Розглядаються принципи організації та етапи проектування індивідуально-пізнавальних маршрутів з вивчення дисципліни. Звертається увага на важливість послідовного проходження етапів цих маршрутів: цільового, мотиваційного, проектувального, технологічного, результативного.

Ключові слова: професійна компетентність, особистісно орієнтований підхід, професійна підготовка, індивідуалізація навчання, індивідуально-пізнавальний маршрут.

Семененко И. Е. Формирование профессиональной компетентности студентов в условиях реализации индивидуально-познавательных маршрутов в обучении.

В статье рассматриваются вопросы формирования профессиональной компетентности студентов в условиях реализации индивидуально-познавательных маршрутов в обучении. В качестве первоочередных задач выдвигается реализация принципов личностно ориентированного подхода в обучении, которая обеспечивается переориентацией взаимоотношений педагога и студентов на субъект-субъектные отношения, что, в свою очередь, создает условия для повышения эффективности образовательных процессов в

формировании профессиональной компетентности студентов. Подчеркивается, что самостоятельная познавательная деятельность имеет определенные характеристики и направлена на реализацию студентами своих личностных целей в профессиональной сфере общения. Важным обстоятельством при этом становится индивидуализация обучения студентов. Утверждается, что одним из способов индивидуализации обучения является организация продвижения студентов по индивидуально-познавательным маршрутам изучаемых дисциплин, содействующая формированию их профессиональной компетентности благодаря тому, что студент получает возможность увидеть смысл и важность изучаемых дисциплин в контексте будущей профессиональной деятельности. Рассматриваются принципы организации и этапы проектирования индивидуально-познавательных маршрутов изучаемых дисциплин. Обращается внимание на важность последовательного прохождения этапов этих маршрутов: целевого, мотивационного, проектного, технологического, результативного.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, личностно ориентированный подход, профессиональная подготовка, индивидуализация обучения, индивидуально-познавательный маршрут.

Semenenko I. E. Formation of professional competence of students in conditions of individual and cognitive routes in learning.

Question of forming professional competence of students in conditions of realization individual and cognitive routes in learning are considered in the article. As apriority tasks put forward the implementation of the principles of person-centered approach, which provides reorientation of relations between teacher and students on subject-subjective relationship, which in turn creates the conditions to improve efficiency of educational processes in the formation of professional competence of students. Independent cognitive activity has certain characteristics and is aimed at realization by students of their personal goals in professional field of communication is emphasized. A significant factor in this becomes the individualization of student learning. One way of individualization of learning is organization of promoting students on individual and cognitive routes, which contributes to the formation of their professional competence by the fact that student is able to see the meaning and significance of investigated subjects in the context of future professional activity is alleged. The principles and stages of organization of designing individual and cognitive routes of studying discipline are considered. An attention is paid to the importance of a consistent passing phases: targeted, motivational, design, technological, productive.

Key words: professional competence, personal oriented approach, professional training, individualization of learning, individual cognitive route.

Постановка проблеми. Сучасні умови розвитку суспільства викликають необхідність нового бачення завдань, структури та змісту вищої освіти, що неодмінно вносить корективи у підготовку фахівця. Сенс сучасної освіти виявляється у сформованості професійно-компетентного фахівця, у максимальному розкритті творчого потенціалу кожної особистості у сучасній соціокультурній ситуації. Саме цим обумовлено актуальність статті.

Якість підготовки фахівців оцінюється через показники компетентності, самостійності, готовності до прийняття рішень в ситуаціях альтернативного вибору, вміння адаптуватися в швидкозмінних політичних, соціальних і виробничих умовах, наявність мотивації до безперервної освіти та професійного росту. У зв'язку з цим зміст і технології вищої освіти повинні орієнтуватись на визначення та формування сукупності спеціальних знань, умінь і досвіду діяльності, що детермінується загальнокультурними та професійними *компетенціями*, оволодіння якими характеризує загальну компетентність майбутнього фахівця.

Метою статті є обґрунтування необхідності реалізації індивідуально-пізнавальних маршрутів у навчанні для формування професійної компетентності студентів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Актуальною для наукових досліджень останніх років у галузі професійної підготовки є проблема підвищення ефективності навчального процесу завдяки інноваційним методам навчання в технічному ВНЗ (Н. Наумкін, О. Грошева); проектно-модульному навчанні та використанню проблемно-модульних технологій у технічному ВНЗ (С. Дейнега, Г. Єрофєєва, М. Зуєва, С. Осипова, О. Піралова, Л. Пономарьова); практико-орієнтованому навчанню (І. Петрова); інтерактивним методам навчання (І. Гревцева).

Увага науковців зосереджена також на проблемі формування у майбутніх спеціалістів певних професійно необхідних якостей: особистої мобільності (Т. Котмакова); конкурентноздатності (О. Романовська); професійної самосвідомості (Н. Шварп).

Виклад основного матеріалу. Для підвищення ефективності освітніх процесів у формуванні професійної компетентності студентів у вищих навчальних закладах використовується цілісна, системно організована діяльність по створенню сприятливих умов для успішного функціонування студента.

Ця діяльність ґрунтується на принципах особистісно-орієнтованого навчання і здійснюється у межах психолого-педагогічних технологій, які спрямовані на попередження проблем на певному етапі розвитку особистості. Особистісно-орієнтований підхід визначається активізацією і розвитком особистісних функцій індивіда, поєднанням освітнього стандарту з особистісним досвідом студента. Особистісно-орієнтовані технології мають специфічні освітні можливості, забезпечують засвоєння ціннісного досвіду, суб'єктивну позицію студента в навчальному процесі, його особистісний розвиток.

Реалізація принципів особистісно-орієнтованого підходу забезпечується переорієнтацією взаємин педагога і студентів на суб'єкт-суб'єктні відносини, що, в свою чергу, виявляє творчу індивідуальність студентів і педагога. Таким чином, створюються умови для підвищення ефективності освітніх процесів у формуванні професійної компетентності студентів. За О. Піраловою, професійна компетентність може розглядатися як сума професійних компетенцій і соціальної поведінки (використання професійних знань, уміння працювати індивідуально і в групі, уміння приймати рішення) [1].

Ми вважаємо, що для майбутнього фахівця формування професійної компетентності має орієнтуватись на засадах усвідомлення загальної мотивації до майбутньої професії, при цьому індивідуальний вид професійної ідентичності (несформована ідентичність, криза вибору або нав'язана ідентичність) має бути скорегованим щодо видів діяльності майбутньої професії. Так, студенти мають усвідомити, що їхня майбутня професійна реалізація вимагатиме від них, в першу чергу, професійної компетентності.

Самостійна пізнавальна діяльність має специфічні цільові, змістовні і процесуальні характеристики і спрямована на реалізацію студентами своїх особистісних цілей, потреб і можливостей в соціокультурній, суспільно-політичній та професійній галузях спілкування .

Вагомим чинником при цьому стає індивідуалізація навчання студентів, яка має здійснюватись згідно їхніх особистих можливостей та рівня підготовки до сприйняття навчальної інформації.

Цікавим у цьому плані та актуальним для нас вважаємо дослідження Є. Манузіної [2], в якому автор визначає три взаємопов'язані компоненти, що дозволяють оптимізувати процес професійної підготовки студента через його індивідуалізацію відповідно до особливостей конкретного студента:

- систематичне відстеження динаміки особистісного розвитку студента у процесі навчання у ВНЗ;

- створення психолого-педагогічних умов для розвитку особистості студента, його успішного навчання та професійного розвитку (при цьому на основі даних психолого-педагогічної діагностики розробляються індивідуальні та групові програми розвитку студента, визначаються умови його успішного навчання);

- створення спеціальних психолого-педагогічних умов для надання допомоги студентам, які мають проблеми у навчанні (цей компонент орієнтовано на студентів, у яких виявлено певні проблеми у засвоєнні навчальної інформації, а також у соціально прийнятних нормах поведінки, спілкуванні з викладачами та іншими студентами).

Одним із способів індивідуалізації навчання є організація просування студентів за індивідуально-пізнавальними маршрутами, що сприяє формуванню їхньої професійної компетентності.

У сучасній педагогічній думці проблемі реалізації індивідуально-пізнавальних маршрутів у практику вищої професійної освіти присвячено чимало праць (С. Воробйова, Г. Купріянова, Н. Лабунська, А. Тряпіцина, Ю. Тимофеева тощо), узагальнюючи які, Н. Крилова визначає індивідуально-пізнавальний маршрут як освітню програму, що цілеспрямовано та диференційовано проектується та забезпечує студентам позицію вибору, розробки та реалізації цієї освітньої програми за умови здійснення викладачами педагогічної підтримки їхнього самовизначення та самореалізації [3].

Під проектуванням індивідуального освітнього маршруту розуміється створення спеціальних педагогічних умов для можливості вибору способів, форм і методів навчання, що дозволяють підтримувати різні освітні інтереси студентів у процесі навчання.

Особистісні навчальні інтереси студентів визначаються їхньою мотивацією, яку можна вважати одним із компонентів індивідуально-пізнавальних маршрутів. Водночас із мотивацією виділяють такі компоненти: когнітивний, технологічний та рефлексивний. Когнітивний компонент розкривається при проектуванні змісту індивідуально-пізнавальних маршрутів. Технологічний – передбачає розгляд програми управління проектуванням і реалізацією маршруту. Рефлексивний компонент допомагає пізнанню ходу

педагогічного процесу, його аналізу, самооцінці, порівняно зі змістом діяльності.

Проектування і реалізація індивідуально-пізнавальних маршрутів виступає як сукупність взаємних дій і відносин студента і містить теоретичну і практичну підготовку до проектувальної діяльності. Так, функція викладача полягає у розробці змістового та технологічного компоненту індивідуального маршруту. Студент має усвідомити особливі мотиви та провести адекватну самооцінку навчальних досягнень у результаті рефлексивної діяльності. Результатом стає формування свідомого ставлення до способів навчальної діяльності, конкретизація особистісно-орієнтованих завдань особистісного та професійного зростання, яке можна спроектувати і досліджувати за допомогою індивідуально-пізнавальних маршрутів. Крім того, у результаті спільної діяльності студента і викладача, їхньої співпраці форми взаємодії розвиваються від максимальної допомоги викладача та послідовного нарощування активності студента до навчальної діяльності у позиції партнерства.

Особливу цінність у дослідженні питання реалізації індивідуально-пізнавальних маршрутів представляє науково-практичний здобуток Н. Звереві [4], яка досліджувала особливості упровадження їх у педагогічний процес. Індивідуально-пізнавальний маршрут розглядається нею як варіативна структура навчальної діяльності студента, що відображує його індивідуальні особливості, проектується і контролюється у межах окремої навчальної дисципліни спільно з викладачем на основі комплексної психолого-педагогічної діагностики. Проектування індивідуально-пізнавальних маршрутів – це спільна діяльність викладача і студента, в якій визначається майбутній процес і результат цілеспрямованого професійно-особистісного розвитку студента під час вирішення тих чи інших освітніх завдань у межах окремої навчальної дисципліни з урахуванням даних комплексної психолого-педагогічної діагностики.

Принципами організації індивідуальних маршрутів мають стати такі положення: студент є головним учасником освітнього процесу, тобто суб'єктом проектування і реалізації свого індивідуального маршруту в освоєнні навчальної дисципліни; викладач знаходиться в ролі консультанта і помічника; при проектуванні враховується суб'єктний досвід студентів, їх індивідуальні особливості з метою їх професійно-особистісного розвитку;

суб'єкти педагогічного проектування орієнтуються на діалогове спілкування, співпрацю і взаєморозуміння; при проектуванні і реалізації індивідуально-пізнавальних маршрутів необхідно дотримуватися виявлення організаційно-педагогічних умов проектування.

Пропонуючи технологію проектування індивідуально-пізнавальних маршрутів з вивчення запропонованої дисципліни, автор визначає важливість послідовного проходження етапів: цільового, мотиваційного, проектувального, технологічного, результативного.

Цільовий етап включає вивчення та аналіз програми навчальної дисципліни результатом якого стає «Путівник вивчення навчальної дисципліни», діагностику індивідуальних особливостей студентів, які визначаються в «Індивідуальному профілі особистості кожного студента», після чого на основі порівняння завдань та можливостей студента складається «Індивідуальна карта саморуху» за темами навчальної дисципліни.

На мотиваційному етапі викладач знайомить студента з «Путівником вивчення дисципліни», тобто з'ясовує, що студент вже знає з цієї дисципліни і приймає до уваги його бажання про форми роботи на заняттях.

Проектувальний етап включає рекомендації викладача з урахуванням «Індивідуального профілю особистості», допомогу студенту в заповненні «Індивідуальної картки саморуху» та складанні «Індивідуальної карти саморозвитку». Результатом цієї спільної роботи викладача та студента стає «Індивідуальна технологічна карта».

Відповідно до цієї «карти» організується і здійснюється аудиторна та самостійна робота з кожним студентом на технологічному етапі.

І, нарешті, на результативному етапі підводяться підсумки всієї роботи студента з вивчення навчальної дисципліни та з розвитку індивідуальних сфер особистості.

З метою розвитку професійно-значущих і особистісних якостей студентів і формування у них навичок суб'єкт-суб'єктних відносин особливі ваги в процесі проектування індивідуально-пізнавальних маршрутів студентів набувають рефлексивні, проблемні, творчі та дослідницькі форми і методи навчання [5].

Отримані Н. Зверєвою [4, с. 87] дані свідчать про те, що навчання за індивідуально-пізнавальними маршрутами підвищує варіативність освітнього

процесу. Студент отримує можливість побачити сенс і вагомість досліджуваних дисциплін в контексті майбутньої професійної діяльності, а саме усвідомлене уявлення про майбутнє виступає як фактор, що управляє процесом навчання.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що реалізація індивідуально-пізнавальних маршрутів студентів в освітньому процесі вищого навчального закладу сприяє професійно-особистісному розвитку майбутніх фахівців та формуванню їхньої професійної компетентності.

Література

1. Пиралова О.Ф. Современное обучение инженеров профессиональным дисциплинам в условиях многоуровневой подготовки [Текст] : монография / О.Ф. Пиралова. – М. : Издательство «Академия Естествознания», 2009.

2. Манузина Е.Б. Педагогическое сопровождение студентов в образовательном учреждении высшего профессионального образования Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2011. – Выпуск № 1 (103) – С. 109 – 113.

3. Крылова Н. Н. Индивидуальные образовательные маршруты в высшем профессиональном образовании. – Пенза, Пензенский государственный университет, 2008. – 128 с.

4. Зверева Н.Г. Проектирование индивидуальных образовательных маршрутов студентов педвуза на основе комплексной психолого-педагогической диагностики : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01, 13.00.08 / Наталья Геннадьевна Зверева.–Ярославль, 2007.– 195 с.

5. Моргунова Н.С. Мовне портфоліо як інструмент самооцінки досягнень студентів у процесі навчання української мови як іноземної / Н.С.Моргунова // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – 2015. – Вип. 51.– С. 67-75.

6. Фіцула М. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] – 2-ге вид., доп. / М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2010. – 456 с.

7. Шварп Н. В. Формування професійної самосвідомості студентів фармацевтичного університету у процесі фахової підготовки [Текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Наталія Вікторівна Шварп. – Х. : Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2011. – 19 с.